

RŪTA BAGDANAVIČIŪTĖ

Klaipėdos universitetas, Lietuva
Klaipėda University, Lithuania

TARP ASMENINIO DIALOGO IR SOCIALINIO POLILOGO: SKIRTINGOS SOCIALUMO SAMPRATOS

Between Personal Dialogue and Social Polylogue:
Different Conceptions of Sociality

SUMMARY

This article considers R. Rorty's social polylogue in comparison with the conceptions of interpersonal dialogue that we find in the philosophy of H.-G. Gadamer, J. Derrida, and E. Levin. The theory of interpretational flow leads beyond objectivism. However, at the same time different types of this flow are shown as there are two interpretative directions – centripetal and centrifugal. This text reveals that H. G. Gadamer is centripetally oriented to dynamic truth, whereas R. Rorty's interpretation is centrifugal. Rorty pragmatically focuses his attention not on „what is“, but „how to use it better“. The author of this article introduces two conceptions of sociality: individual sociality and social individuality. Different treatments of the moment of un-decidedness are analyzed in the ethics of deconstruction and pragmatics. The attempt is to reconcile these ethics. The attempt shows paradigmatically different accesses to these theories remains.

SANTRAUKA

Šiame straipsnyje svarstomas R. Rorty socialinis polilogas, gretinant jį su H.-G. Gadamerio ir J. Derrida bei E. Levino tarpasmeninio dialogo sampratomis. Analizuojama šiose filosofijose išryškėjanti interpretacinės tėkmės samprata, išvedanti anapus objektyvizmo. Tačiau kartu parodomas skirtingas tos tėkmės pobūdis, atskleidžiamas įcentrinis ir išcentrinis jos nukreiptumas. Šiame tekste parodoma, kad H.-G. Gadameris įcentriškai orientuojasi į dinamišką tiesą, o R. Rorty interpretuoja išcentriškai, jis pragmatiškai sutelkia dėmesį ne į tai, „kas yra“, o į tai, „kaip tai geriau panaudoti“. Išryškinamos skirtingos socialumo traktuotės: išskiriamas individualistinis socialumas ir socialinis individualumas. Svarstomos dekonstrukcinėje ir pragmatinėje etikose atsiskleidžiančios skirtingos (neapsi)sprendimo momento traktuotės. Bandoma derinti šias etikas, kartu parodant, kad vis dėlto išlieka paradigmatiškai skirtingos šių teorijų prieigos.

RAKTAŽODŽIAI: Rorty, Gadameris, Derrida, Levinas, dialogas, polilogas, interpretacinė tėkmė, tiesa, pragmatizmas.
KEY WORDS: Rorty, Gadamer, Derrida, Levin, dialogue, polylogue, interpretational flow, truth, pragmatism.

H.-G. GADAMERIO TARPASMENINIS DIALOGAS IR R. RORTY SOCIALINIS POLILOGAS: TARP TIESOS IR PRAGMATIZMO

R. Rorty, formuluodamas paradigmu transformaciją nuo objektyvumo prie solidarumo, dažnai remiasi H.-G. Gadameriu, savo teoriją nevienprasmiškai kildindamas iš jo filosofinės hermeneutikos. Gadameris, taip pat kaip ir Rorty, aiškiai atsiriboja nuo objektyvumo paradigmos, priimdamas hermeneutinę nuostatą, kad pažinimas yra nepabaigiamas pokalbis, nutiesiantis begalinę interpretacijų kelią. Tas pokalbis – atviras, begalinis, neužbaigiamas jokiais objektyvios tiesos paieškomis, interpretaciškai nuolat pratęsiamas. Jam būdingas neveikiamas procesualumas. Vis dėlto rortiškasis polilogas, siejamas su socialine solidarumo koncepcija¹, gerokai skiriasi nuo gadameriškojo tarpasmeninio dialogo, siejamo su filosofinės hermeneutikos koncepcija².

Gadameriui dialogas neapsiriboja santykių imanencija, visa apimančiu santykiškumo tinklu. Tarpasmeniniame dialoge saugoma transcendentinė dimensija, kuri siejama su tame dialoge besiskleidžiančios interpretacijos įcentrinu nukreiptumu. Tai reiškia, kad interpretuojant siekiama dinamiškos tiesos, pranokstančios pačius siekiančiuosius, atverčių. O rortiškasis polilogas įtraukia į postmodernų santykių tinklą, panardina jo imanencijoje. Toks socialinis polilogas, praradęs gadamerišką įcentrinę orientaciją, nekreipia jokių šių imanenciją pranokstančių atverčių link. Tai reiškia, kad čia negalime kalbėti apie jokią dialoge iškylančią – atsiveriančią, socialinio polilogo partnerių subjektyvumą pranoks-

tančią tiesą: egzistuoja tik išsklidusi paties polilogo tiesa, neištrūkstanti iš šių socialinių santykių imanencijos.

Toks socialinis polilogas reiškia imanentiškus socialinius konstruktyvistinius sutarimus, persmelktus pragmatizmo dvasia. Rortiškasis socialinis polilogas, skirtingai nei Gadamerio tarpasmeninis dialogas, apskritai nėra apie tai, „kas yra“, kas nesuinteresuotai veriasi per pokalbį, o greičiau apie tai, „kaip tai panaudoti“, tai, kaip pats pokalbis pajungiamas tam, kas yra naudinga, žvelgiant iš vienos ar kitos perspektyvos. Jame reikšminga ne tai, kas yra pasaulyje, o tai, kaip tai panaudoti mūsų pačių tikslams. Gadamerio tarpasmeniniame dialoge, skirtingai, dalyvaujama pokalbyje tik dėl tiesos atverčių, besiskleidžiančios anapus subjektyvizme gramzdinančio pragmatizmo. O rortiškajame poliloge išsiskleidžianti interpretacija pasirodo grįsta vien „pragmatine išmintimi dalyvauti pokalbyje“.

Kaip skleidžiasi ši pragmatiškai orientuota interpretacija? Ar ji viską išcentruoja, ar vis dėlto išsaugoma orientacija „į“ pragmatinius konstruktyvistinius sutarimus? Ši pragmatinės filosofijos, persipynusios su socialinio konstruktyvizmo teorija, orientacija „į“, atrodytų, yra pozityvumo momentas supratime: nesimėgaujama vien negatyvia aistra viską dekonstruoti, bet orientuojamasi į socialinius susitarimus, kaip tam tikrus prasmės bendrumus.

Rorty socialinis polilogas skleidžiasi kaip solidarumo su kitais siekis, tačiau kartu suvokiamas jo socialinis konstruk-

tyvistinis sąlygotumas, kuris reiškia tą polilogą ištaisai persmelkiantį atsitiktinumą, likvidumą, siejamą su nuolatinio jo perrašymo, perinterpretavimo poreikiu. Taigi pozityvioje tų santykių užmezgimo galimybėje tarsi sušvintantis pozityvumo elementas neilgai trukus suardomas, tarytum pasirodantys – efemeriški tų susitarimų centrai suskaldomi, ir visa vėl panardinama interpretacinėje mažųjų pasakojimų horizontalėje, visa apimančiame pliuralizmo kontekste (skirtingai nei ontologinės hermeneutikos atveju).

Tačiau manytina, kad tokių – nors ir likvidžių, ištaisai persmelktų atsitiktinumų kaip ardančia skirtimi – susitarimų, kaip prasmės bendrumų, galimybė daro šią išcentrinę interpretaciją ne tokią radikalia, pavyzdžiui, kaip Derrida atveju, kur jokie prasmės bendrumai iš principo negalimi. Rorty atveju tokie išcentrinę interpretaciją sušvelninantys bendrumai įmanomi dėl jo išsaugomos subjekto autonomijos sampratos, kuri, kaip matysime, išardoma E. Levino filosofijoje. Tai reiškia, kad Rorty teigia socialinius konstruktyvistinius sutarimus, remdamasis prielaida, jog egzistuoja autonomiški subjektai, kurie gali tartis. (Beje, lygindami galėtume pastebėti, kad Gadamerio her-

meneutikoje, taip pat kaip ir Rorty, dar išsaugoma ši subjekto autonomija.)

Vis dėlto tokia sušvelninta išcentrinė interpretacija glaudžiai susyja su reliatyvizmu, kuris reiškia vis labiau trinamą ribą tarp geresnio ir kitokio supratimo – begalinę interpretacijų horizontalę, arba egzistavimą visa apimančioje mažųjų pasakojimų situacijoje, tarp daugybės skirtingų pasakojimų, kurių negalime niekaip vertinti, nes nėra pagrindo, kuriuo remiantis galima būtų vertinti. Kita vertus, galbūt R. Rorty nuo vulgariojo reliatyvizmo saugo tai, kad jis vis dėlto mato poreikį siekti sutarimų, nors tie sutarimai ir neparemti argumentais, „sutarimo galiojimas turi tik lokalų efektą“³. Jie ištaisai persmelkti atsitiktinumų (šis išryškintas atsitiktinumų elementas, pavyzdžiui, skiria Rorty socialinio konstruktyvizmo teoriją nuo J. Habermaso, dar besiremiančio „komunikacinio racionalumo“ pagrindais). Susitarimas neparemtas jokių pagrindų arba tas „pagrindas“ – laisvė, o tai reiškia – negatyvi laisvė nuo bet kokių stabilių pagrindų. Ji įgalina išradinėti vis naujus pasakojimus tiek, kiek mums patinka, teigiant kaip teisinga tik tai, kas mums tam tikru metu atrodo teisinga.

SOCIALUMO SAMPRATOS: TARP R. RORTY SOCIALINIO INDIVIDUALUMO IR J. DERRIDA BEI E. LEVINO INDIVIDUALISTINIO SOCIALUMO

Šiame skyrelyje bandysime palyginti Rorty socialinio polilogo ir Derrida analizuojamo leviniško tarpasmeninio dialogo, siejamo su Kitybe, sampratas. Gretinant šias teorijas, nebelieka įcentrinio ir išcentrinio interpretacijos nukreip-

tumo skirtumo – išcentrinis interpretacijos nukreiptumas tampa vienijančiu elementu. Tačiau šias sampratas gana stipriai atskiria, netgi supriešina, skirtinga subjekto autonomijos ir socialumo samprata.

Antai ir Rorty, ir Derrida aptariama Levino Kitybės teorija kelia socialumo, kaip įsitraukimo į socialinį dialogą, problema, tačiau tai labai skirtingos paties socialumo bei su juo siejamo dialo(polilo)giškumo sampratos.

Rorty individą suvokia kaip socialiai sąlygojamą, konstruojamą: įsisąmoninus, kad individualus tapatumas nėra apibrėžiamas metafiziškai, nukrypstama į socialinę plotmę kaip esmingą pačiam individualumui: individualistiniai principai nėra perkeliami į socialinę plotmę, bet pats individualumas pasirodo socialiai sukonstruotas. Traktuojama, kad „nėra apčiuopiamos ribos tarp individo gyvenimo ir solidarumo su kitais jausmų: įtrauktumo į kitų lemtį jausmas formuoja vidinę mūsų pačių gyvenimo dalį“⁴. Formuojama savotiška socialinio individualumo samprata. Vis dėlto asmeninės ir socialinės sferų skirtis čia lieka įmanoma, nes išsaugoma individo autonomija, įgalinanti priimti sprendimus. Savo socialinio solidarumo, kaip polilogo, sampratą Rorty formuluoja remdamasis būtent šia išsaugoma individo autonomija: tik autonomiškai individai gali susitarti, tai yra įsitraukti, į šį nuolat perinterpretuojamą likvidžių susitarimų procesą.

O Derrida svarstomoje leviniškoje sampratoje individualumo ir socialumo skirtis neįmanoma, nes dekonstruojama pati individo autonomija, kurios pagrindu tai būtų įmanoma. Šiose koncepcijose formuluojama savotiška individualistinio socialumo samprata. Ją atskleidžia Levino „kenozės hermeneutika“⁵ bei su ja siejama „absoliutaus svetingumo“ koncepcija, kuriose ryškėja šiam individualistiniam socialumui esminė „neap-

sisprendimo etikos“ samprata, reiškianti asmenišką subjekto ryšį su atsakomybės klausimu.

Taigi šis skirtumas – tai, kad Rorty, nors ir santykinai, įgalina privačios patirties skirtį nuo socialinės sferos, o Derrida ir Levinui būdingas ryšys tarp labiausiai asmenišką subjekto tapatybės ir atsakomybės klausimo yra pradžios taškas, gretinant Rorty su Levinu ir Derrida⁶.

Individualistinių socialumą atskleidžianti „neapsisprendimo etika“, arba pasyvaus sprendimo etika, reiškia asimetrišką santykį su iš principo nepasiekiamu, į begalinį ateitiškumą nusitęsiančiu Kitu. Tasai Kitas, kuris „pranoksta kognityvias mano paties galias“⁷ netikėtai įsiverždamas, sutrikdo labiausiai asmenišką subjekto tapatumą – subjekto, kaip paties, autonomiją. Taip santykis su Kitu tampa esminis individui, jį konstituojantis – kontaktas su Kitu yra pamatinė, patį apibrėžianti kategorija: nėra paties be Kito. Kito balsas girdimas net intymiausioje subjektyvumo sferoje. Toks pamatinis santykio su Kitu pirmumas, kai aš nesuvokiamas be Kito – kai individualumas ir socialumas yra absoliučiai neperskiriami, ir traktuojamas kaip individualistinis socialumas.

To Kito link veda besotis troškimas, mintantis savo paties begalybės alkiu. Ši interpretacija išcentrinata, nes neįmanoma net menkiausia tapatumo su tuo Kitu akimirka. Kita vertus, galėtume tarti: vis dėlto tai judėjimas „link“, o ne „nuo“, tačiau kartu galėtume ir atsakyti: tai judėjimas „link“, bet ne „link centro“, nes jokie centrai neįmanomi. Tai į begalinę skirčių žaismę paneriantis judėjimas link iš principo nepasiekiamo Kito. Judėjimas

pėdsakų pėdsakais, kurie lyg ir įgauna pozityvumo atspalvį, nes tas Kitas, kurio link judama, vis dėlto yra, bet yra paradoksaliu būdu – nepasirodydamas, nenušvisdamas net kaip heideggeriška nepaslėpties akimirka paslėptyje (toks pasirodymas jau reikštų įcentriškumą). Tai ieškojimas kažko be galimybės tai surasti. Toks „begalybės nepasiekiamumas baigtiniam subjektui turėtų būti matomas kaip kenozės forma“⁸. Toks „etinis santykis su kitybe pats yra šventos beprotybės, arba „šventumo“, aktas“⁹, „pralaužiantis uždara žaidimų veidrodžiais ratą, kuris, tuščiai parodijuodamas, įtvirtina to paties valdžią ir atsiriboja nuo kito šauksmo“¹⁰.

Toks santykis paradigmiškai skiriasi nuo Rorty formuluojamo intersubjektyvaus socialinio polilogo, kuriame, priešingai pasyvumo kito atžvilgiu poziciją priimančiai „neapsisprendimo etikai“, įmanomi ir puoselėjami etiniai vieno sprendimai apie kitą. Tie sprendimai, kaip jau minėta, galimi dėl išsaugotos subjektų autonomijos.

Rortiškąją interpretaciją stimuliuoja ne asimetriškas santykis su Kitu, esmiškai sutrikdančiu patį, atimančiu jo autonomiją spręsti, o simetriško solidarumo su kitais – „mes“ siekis. Šią interpretaciją, kurioje tarytum švysteli pozityvūs susitarimo, kaip prasmės bendrumo, momentai, išcentruoja suvokimas, kad tie susitarimai yra konstruktyvistiškai sąlygoti, iš esmės paklūstantys atsitiktinumui, likvidūs, taigi nuolat perrašomi, perinterpretuojami.

Čia galėtume paminėti Derrida „draugystės politikos“¹¹ sampratą, išplečiančią privačios savikūros erdves. Jose veriasi

santykis su į begalinį ateitiškumą kreipiančiu leviniškuoju Kitu, į kurį galime tik vienpusiškai apeliuoti niekada nesulaukdami atsakymo: draugas visuomet yra tai, kas turės ateiti (nors niekada neateis, nes ši ateitis negali priartėti – priartėjusi ji tuojau pat paneigtą save). Taigi ši „draugystės politika“ pažymėta neįveikiamu difference, reiškiančiu amžiną draugystės atidėjimą. Draugystė priklauso laukimo, pažado, išsipareigojimo patirčiai.

Panaši ir prancūzų filosofo teisingumo, kaip pranokstančio bet kokį įstatymišką teisėtumą, samprata: teisingumas, taip pat kaip ir draugystė, negali įvykti dabar – tai reikštų skirties mąstymo redukavimą į pasiektą tapatumą. Taigi tėra tik „teisingumo a-venir – à-venir“, t. y. su neįveikiamu ateitiškumu siejama teisingumo galimybė, kaip išcentrinę interpretaciją stimuliuojantis paradoksalus „ieškojimas vilties be vilties“¹². Ieškojimas teisingumo, kurio idėjos esmė – „įvardyti neįvardijama, spręsti neišsprendžiama“¹³.

Rorty konstruktyvistinė polilogo samprata orientuota ne į neapibrėžtą ateitiškumą, siejamą ne su neprieinamu Visiškai Kitu, o į egzistuojamą dabartį, siejamą su skirtingais „mes“. Joje siekiama konstruktyvistinių pragmatinių sutarimų, kurie suvokiami kaip vienintelis galimas teisingumas.

(Neapsi)sprendimo momento interpretacijos dekonstrukcinėje ir pragmatizmo etikose. Taigi Derrida bei Levino koncepcijoje, siejamoje su individualistiniu socialumu, teisingumas atskiriamas nuo įstatymo, formuluojamas kaip transcendentinis socialinėms teisinėms nor-

moms, čia sprendimai, kildinami iš neapsisprendimo, siejami su „sprendimo beprotyste“¹⁴, taip įvedant paradoksalią mąstymo logiką. O Rorty sampratoje, verčiau siejamoje su socialiniu individualumu, socialiniai sprendimai neperžengia įstatymo, teisinių normų, atvirkščiai – skleidžiasi jų imanencijoje.

Tad, atrodo, natūralu, kad Rorty nevertina Derrida sampratų kaip svarbių politikai ir laiko jį verčiau „sentimentaliu, viltingu, romantiškai idealistiniu rašytoju“¹⁵, pranašo maniera generuojančiu socialines utopijas. Rorty čia postuluoja skirtį tarp viešosios ir privačios sferų – išryškina ją net kaip sąlygojančią skirtingus žodynus. Derrida priskiria privačiajai, laikydamas jį privačiu kiek ezoterišku ironiku, kurio filosofiją išplėsti į viešąją sferą nenaudinga ar net pavojinga. O pats dėmesį perorientuoja prie viešojoje plotmėje besiskleidžiančios „realios“ etikos bei politikos, tą „realumą“ suvokdamas kaip dabartiškumo plotmėje vykstančius sutarimus bei primamus sprendimus.

Nors Derrida santykis su Rorty, vertėtų pažymėti, nėra toks antagonistiškas kaip su Gadameriu (čia Derrida paradoksaliai sau atsakymą Rorty pradeda nuo prasmės bendrumo su juo konstatavimo: „Aš esu labai dėkingas R. Rorty už tai, kad išdrįso pasakyti kažką labai artimo mano širdžiai ir kas yra esminga tam, ką aš stengiuosi daryti“...¹⁶), vis dėlto Derrida kritikuoja Rorty privačios ir viešosios sferų skirtį. Neigia „dekonstrukcinės etikos“, plėtojančios neapsisprendimo, begalinės atsakomybės Kitam momentus, uždaramą vien privačioje filosofavimo sferoje, teigdamas, jog jie būtinai grindžia ir socialinius sprendimus:

„Jei žmogus rimtai nepriima neapsisprendimo, <...> jis netgi negalės mąstyti sprendimo ir atsakomybės konceptų, <...> jeigu tu atsisakai atsakomybės begalinumo, nėra atsakomybės apskritai.“¹⁷ Tokiai Derrida pozicijai pritaria ir Simonas Critchley, plėtodamas sampratą, kad Derrida teisingumo, atsakomybės, draugystės sampratos, nors ir negali būti tiesiogiai pritaikytos viešojoje sferoje, turi svarbių etinių ir politinių implikacijų. „<...> pagrindinė dekonstrukcijos aporija – aporija, kurios negalima išvengti imantis bet kokio atsakingo politinio aktyvumo – susijusi su sprendimo kildinimu iš neapsisprendimo, iš etinės teisingumo, patirties, reikšmingos politiniam veiksmui, tam, ką galime vadinti sprendimo momentu“¹⁸.

Taip pat kaltinimus mesianistiniu utopiškumu, orientacija į neapibrėžtą ir nepasiekiamą ateitį (užuoat orientavusis į socialinę dabartį) atremia teiginiu, kad ši „mesianistinė patirtis (...) vyksta čia ir dabar; tai yra pažadas ir kalbėjimas yra įvykiai, kurie vyksta čia ir dabar ir nėra utopiniai“¹⁹. Tačiau tas „čia ir dabar“ atribotinas nuo dabartiškos esaties. Tai reiškia, kad Derrida išskiriami „singuliarūs čia ir dabar nutikimai“²⁰ vyksta paradoksaliai – neįvykdami nė akimirką...

Tiesa, vertėtų paminėti, kad pats Derrida išvelgė, jog tokio besąlyginio svetingumo, įveliančio į aporetinį mąstymą, negalima vienprasmiškai postuluoti: „Mus visada baugins dilema tarp, viena vertus, besąlyginio svetingumo, kuris apsieina be teisės, pareigos ir net politikos, ir, kita vertus, svetingumo, apriboto teise ir pareiga.“²¹

Būtina atsižvelgti į situaciją, aplinkybes, kuriomis bandoma taikyti besąlyginio svetingumo konceptą, norint, kad jo prasmė nebūtų drastiškai iškreipta. Jei,

pavyzdžiui, imtumėmės jį taikyti socialiniame politiniame kontekste, kuris remiasi galios santykiais, kažin ar patys netaptume savo susikurtų servilistinių santykių aukomis? Ar, be galo svetingai priėmę svečią, patys savanoriškai nepasidarytume jo vergais?..

Taip pat vertėtų pažymėti, kad Derrida bei Levino radikaliuos skirties, siejamos su Kitybe, sampratos išcentrinė interpretacija interpretuojama radikaliau nei Rorty pragmatinėje filosofijoje: jose, paremtose anapus įstatymo išvedančia paradoksalia mąstymo logika, neįmanomi jokie prasmės bendrumai – jie tuoj pat suskaldomi į šipulius, o Rorty teorijoje, neorientuojančioje iš principo peržengti įstatymo, įmanomi atsitiktiniai konstruktyvistiniai sutarimai, kaip sąlygiški prasmės bendrumai – kurie, beje, taip pat netrukus išardomi juos perinterpretuojant. Vis dėlto pastaroji teorija atrodo esanti žymiai arčiau reliatyvizmo nei Derrida ir Levino sampratos. Mat dekonstrukcinėje etikoje Kitas, nors ir egzistuojantis vien kaip nepasiekiamybė, nepasirodanti nė akimirka, radikaliai dekonstruojanti bet kokias pastangas nors kiek priartėti prie jos, vis dėlto paradoksalia savo galimybe saugo nuo reliatyvizmo, nors ir neleidžia suformuluoti bent kiek aiškesnio to skyrimo kriterijaus. O Rorty į socialinę imanenciją nugramzdinančioje pragmatinėje teorijoje nesiekama aptikti jokių transcendentinių Kito pėdsakų, vaduojančių iš šios imanencijos, taip pat nepatiriamas davey'iškas nerimas ar caput'iškas radikalus sukrėtimas – tiesiog mėgaujamasi konstruktyvistinių pragmatinių sutarimų reinterpretacijomis, kaip negatyvia laisve išradinėti vis naujus mažuosius

pasakojimus, nesiremiant jokių kitų kriterijumi, išskyrus kas mums tam tikru metu atrodo teisinga, t. y. naudinga. Toks radikaliai destabilizuotas „teisingumas“, besiskleidžiantis kaip dinamiški, atsitiktiniai, nuolat perinterpretuojami, į jokių metafizinius tiesos centrus nekreipiantys sutarimai, R. Rorty pavojingai priartina prie reliatyvizmo ribos. A. T. Nuyeno žodžiais tariant, būtent tokia „laisvė bei idėjų perteklius atrodo kaip tinkamas mišinys reliatyvistiniam pliuralizmui“²².

Kita vertus, galėtume prisiminti paties R. Rorty atsakymą į jo teorijos kaltinimą reliatyvizmu – t. y. kad atsisakius bet kokių epistemologinių pretenzijų, negalima formuluoti ir reliatyvizmo problemos, nes reliatyvizmas nusako tam tikrą pažintinį santykį. Taigi Rorty teigia, kad į socialinių santykių tinklą įtraukianti solidarumo problematika pakeičia pažintinę problematiką apskritai: „<...> pragmatikas neturi tiesos teorijos, ir juo labiau reliatyvistinės. Neturėdamas jokios epistemologijos, a forteriori pragmatikas nekuria reliatyvizmo“²³.

Chantal Mouffe, ieškodama jungčių tarp šių, regis, paradigmiškai skirtingų sampratų, į dekonstrukciją ir pragmatizmą knygoje *Deconstruction and Pragmatism [Dekonstrukcija ir pragmatizmas]*²⁴ mėgina pažvelgti kaip į papildančius vienas kitą. Pripažįsta neapsisprendimo momentą bet kokiame apsisprendime: neapsisprendimas lieka bet kokio sprendimo pagrindu, nes bet koks sprendimas yra sąlygiškas – ne paneigiantis neapsisprendimą, bet vis gražinantis prie jo, verčiantis vis iš naujo spręsti. „Bet koks konsensusas pasirodo kaip stabilizavimas kažko iš esmės nestabilaus ir chaotiško. Chaosas ir nestabilumas yra neredukuo-

jami, bet, kaip Derrida nurodo, tai yra tuo pat metu rizika ir šansas, nes nuolatinis stabilumas reikštų politikos ir etikos pabaigą.²⁵ Įžvelgia, kad Rorty formuluojami poliloginiai konsensusai yra likvidūs, paremti atsitiktinumo kriterijumi, taigi ištaisai persmelkti dekonstrukcine skirtimi. Ši neįveikiama įtampa tarp konsensuso ir skirties čia ir skatina vis naujas reinterpretacijas. Šiuo požiūriu suvokiant, jog toks socialinio konsensuso, kaip teisingumo ir su juo siejamos demokratijos, įgyvendinimas yra begalinis, niekada iki galo nerealizuojamas uždavinys – tai siejama su ateitiškumu, amžinu pažadu – su tuo, kas dar bus – „visada ateis“²⁶, nors aišku, kad niekada neateis, nes tas ateitiškumas iš principo nepabaiigiamas, pažadas neįgyvendinamas.

Tačiau Mouffe formuluojant tokią sąsają, reikėtų pažymėti, kad neapsisprendimo elementas nuradikalinamas, nebesiejamas su esmine jam individualios autonomijos prarastimi. Tai yra jis iš esmės pritaikomas Rorty socialinei filosofijai, kurioje polilogas mezgamas tarp autonomiškų individų, pasitelkiamas tik

kaip sureliatyvinantis tą socialinį polilogą, tačiau ne išmetantis individą į jo patybės prarasties bedugnes.

Matome, kad šių sampratų siejimas tam tikrais atžvilgiais neištrina jų skirtingų prieigų: tarytum tos pačios problemos link būtų judama iš skirtingų pusių. Net ir apčiuopiant tam tikrus bendrumus, vis dėlto skirtis tarp Rorty ir Derrida bei Levino dialogo sampratų, kaip reprezentuojančių skirtingas mąstymo paradigmas, neredukuojamas į tuos bendrumus.

Mat čia susiduria skirtingos socialumo bei individualumo sampratos, anksčiau įvardytos kaip individualistinis socialumas ir socialinis individualumas, ir nors įžvelgiamas taip pat svarbus individualistinio socialumo vaidmuo socialinėje sprendimų priėmimo sferoje, vis dėlto lieka atviras klausimas: kiek toks individualistinis socialumas sąlygoja socialinę sprendimų priėmimo sferą. Ir kita vertus, kiek ši sfera, kurioje plėtojamas rortiškasis socialinis individualumas, integraliai reikalingas individualistinio socialumo momentu.

IŠVADOS

Svarstant Rorty socialinio polilogo skirtumą nuo Gadamerio tarpasmeninio dialogo, išryškėja, kad jiems bendra interpretacinė, anapus objektyvumo išvedanti nuostata, tačiau skiria įcentrinis ir išcentrinis nukreiptumas: Gadamerio dialoginė interpretacija įcentriškai orientuota į tiesos atvertis, o Rorty poliloginė interpretacija įtraukia į imanentišką santykių tinklą, paremtą pragmatizmo kriterijumi.

Lyginant Rorty socialinį konstruktyvistinį dialogą su Derrida bei Levino tarpasmeninio dialogo samprata, paaiškėja, kad šias sampratas vienija išcentrinis interpretacinis nukreiptumas, tačiau skiria skirtingos subjekto autonomijos ir socialumo traktuotės: išskiriamas individualistinis socialumas ir socialinis individualumas.

Derrida bei Levino dekonstrukcinė neapsisprendimo etika, presuponuojan-

ti asimetriškus santykius, ir Rorty realioji pragmatinė etika, neapsieinanti be sprendimų apie kitą, gali būti derinama, įžvelgiant neapsisprendimo momentą kiekviename sprendime, bet vien neapsisprendimą traktuojant kaip nepa-

kankamą socialinei etinei plotmei. Tačiau šių sampratų siejimas neištrina skirtingų priedų. Net ir apčiuopiant tam tikrus bendrumus, pastebimos paradigmiškai skirtingos Rorty ir Derrida bei Levino teorijų priedos.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Rorty Richard. 1996. Solidarity or Objectivity? Objectivity, Relativism, and Truth: *Philosophical Papers* 1: 21–34.
- ² Gadamer Hans-Georg. 2004. *Truth and Method*. Joel Weinsheimer and Donald G. Marshall (transl. rev.), W. Glen-Doepel (first transl.). London, New York: Continuum.
- ³ Nuyen A. T. 1992. Rorty's Hermeneutics and the Problem of Relativism. *Man and World* 25: 69–78, 73.
- ⁴ Van Riessen Renee D. N. 2007. *Interpreting Ourselves and Caring for Others: Levinas and Rorty. Man as a Place of God: Levinas' Hermeneutics of Kenosis*. The Netherlands: Protestant Theological University (Kampen), p. 66.
- ⁵ Ten pat, p. 173–205.
- ⁶ Van Riessen Renee D. N. 2007, p. 54.
- ⁷ Critcheley Simon. 1997. Deconstruction and Pragmatism – Is Derrida a Private Ironist or a Public Liberal? Chantal Mouffe (ed.). *Deconstruction and Pragmatism*. Routledge, p. 32.
- ⁸ Van Riessen Renee D. N. 2007, p. 97.
- ⁹ Richard Kearney. 1999. *Derrida's Ethical Return. Poetics of Modernity: Toward a Hermeneutic Imagination*. New York: Humanity Books, p. 157.
- ¹⁰ Ten pat, p. 109.
- ¹¹ Derrida Jaques. 2005. *The Politics of Friendship*. London, New York: Verso.
- ¹² Kearney Richard. 1999. *Derrida's Ethical Return*, p. 159.
- ¹³ Ten pat, p. 158.
- ¹⁴ Derrida Jaques. 1997. Remarks on Deconstruction and Pragmatism. Chantal Mouffe (ed.). *Deconstruction and Pragmatism*. Routledge, p. 87.
- ¹⁵ Rorty Richard. 1997. Remarks on Deconstruction and Pragmatism. Chantal Mouffe (ed.). *Deconstruction and Pragmatism*. Routledge, p. 13.
- ¹⁶ Jaques Derrida. 1997, p. 77.
- ¹⁷ Ten pat, p. 86.
- ¹⁸ Critcheley Simon. 1997, p. 34.
- ¹⁹ Derrida Jaques. 1997, p. 83.
- ²⁰ Ten pat, p. 83.
- ²¹ Derrida Jaques. 2000. *Of Hospitality*. Stanford: Stanford University Press, p. 135.
- ²² Nuyen A. T. 1992, p. 72.
- ²³ Rorty Richard. 1996. Solidarity or Objectivity? Objectivity, Relativism, and Truth: *Philosophical Papers* 1: 24.
- ²⁴ Chantal Mouffe. 1997. *Deconstruction and Pragmatism*. Routledge.
- ²⁵ Ten pat, p. 9.
- ²⁶ Ten pat, 1997, p. 11.